

OCENE - ZAPISKI - POROČILA - GRADIVO

GREENBERGOV PREVOD PAVLOVE SLOVNICE *VEND NYELVTAN*

Ágoston Pável: *Prekmurje Slovene grammar: Avgust Pavel's Vend nyelvtan (1942)*.
Critical edition and translation from Hungarian by Marc L. Greenberg, Leiden,
Boston: Brill Rodopi, 2017 (Studies in Slavic and General Linguistics, 47). XXVII +
215 str.

Leta 2020 je pri Brillu, eni izmed najstarejših akademskih založb v Evropi, v zbirki Studies in Slavic and General Linguistics, izšel Greenbergov prevod v madžarščini napisane rokopisne slovnice prekmurskega jezika. Po prvi objavi v mariborski knjižni zbirki Zora (A. Pavel 2013), v kateri sta sopostavljena madžarski rokopis in slovenski prevod (uredil Marko Jesenšek, prevedla Marija Bajzek Lukač), je slovnica Avgusta Pavla *Vend nyelvtan* sedaj dostopna strokovnjakom tudi v angleškem jeziku. Kot zanimivost dodajam, da je bilo Pavlovo slovničarsko delo znano v angleških univerzitetnih in jezikoslovnih krogih že pred devetdesetimi leti – na londonski univerzi so poznali razpravo o cankovskem glasoslovju in so z njo seznanjali študente slavistike. V Pavlovi zapuščini (njegova spominska delovna soba v Sombotelu) je ohranjeno pismo Šandorja Mikole, ki dokazuje, da se je poleti leta 1930 londonski študent Lowmann (v okviru slavističnega študija se je ukvarjal tudi s prekmurskim slovenskim glasoslovjem) v Budimpešti zanimal za Pavlovo »vendsko« jezikoslovje in se je želel srečati z njim: »V Pavlovi zapuščini je torej mogoče leta 1930 dokazati zanimanje angleške slavistike za njegovo delo.« (J. Pável 2013: 399)

Marc L. Greenberg je prevod posvetil *Dobrim ljudem Prekmurja / Dobrin lidan Slovenske krajine*. Na naslovnici Brillove izdaje je objavljena stran iz Pavlove rokopisne slovnice *Vend nyelvtan* – gre za rokopis, ki ga hranijo v Muzeju slovenske narodnosti in lokalne zgodovine Avgust Pavel v Monostru (Muzej Avgusta Pavla). V knjigi sta objavljena portret Avgusta Pavla, ki ga hranijo v Pavlovi hiši v avstrijski Potrni/Laafeld, in fotografija prevajalca Marca L. Greenberga ob Pavlovem spomeniku na Cankovi. Vsebinsko kazalo na začetku knjige (IX–XXI) je členjeno na: (1) Predgovor z zahvalami in kratko predstavitev Avgusta Pavla, usode njegove rokopisne slovnice, Prekmurja in prekmurskega jezika (XXIII–XXVII). (2) Greenbergovo predstavitev prekmurskega slovenskega jezika in narečja – gre za znanstveno razpravo o izvoru, nastanku in razvoju prekmurščine (nekoč različica slovenskega knjižnega jezika, danes slovensko narečje v panonski narečni skupini) in za njeno uvrstitev v slovenski in širši južnoslovenski jezikovni prostor v okviru slovanskih jezikov (1–12). (3) Prevod Pavlovega rokopisa z Greenbergovimi sprotnimi opombami, ki obsega 196 strani (15–210). (4) Knjiga se zaključuje s petimi stranmi literature, ki jo je Greenberg uporabljal med prevajanjem (211–15).

Angleški prevod je nastajal več kot deset let, začetki pa segajo v osemdeseta leta 20. stoletja, ko je Marc L. Greenberg prišel v Slovenijo kot Fulbrightov-Haysov doktorskih štipendist raziskovat prekmursko narečje: »The genesis of this idea had many sources.« (Greenberg 2020: XXIII). V Pokrajinskem muzeju Murska Sobota je leta 1988 dobil v roke izvod Pavlove rokopisne slovnice, o njej pa je prvič pisal v Slavistični reviji (Greenberg 1989). Leto dni kasneje je doktoriral iz zgodovinskega glasoslovja prekmurskega jezika (Greenberg 1990) na UCLA (Univerza Kalifornije, Los Angeles), nato pa je objavil več razprav o Pavlovi slovnici in

prekmurskem jeziku oz. narečju (npr. Greenberg 1993, 2000, 2004, 2009; 2020: 211–12), začel pa je tudi prevajati slovnico iz madžarščine v angleščino (po izvodu, ki ga je dobil v Pokrajinskem muzeju Murska Sobota). Ohranjen je Pavlov (delovni) rokopis, po katerem je v treh izvodih pretipikal besedilo, ki ga je leta 1942 pripravljala za natis (J. Pável 2013), in tri različice tipkopisa (Jesenšek 2013a). Pavel je začel o slovnici začel razmišljati že leta 1909, ko je objavil razpravo o glasoslovju cankovskega narečja (A. Pável 1909). Slovnica slovenskega prekmurskega jezika je nastajala v najbolj »neugodnih časih« (Bajzek Lukač 2013: 381). Pavel je zgodnjo različico besedila pripravil že med prvo svetovno vojno, a ga po združitvi Prekmurja z matično Slovenijo ni objavil (Bajzek Lukač 2003). Madžarski rokopis je obležal v predalu vse do leta 1942, ko je šolska oblast v Murski Soboti naročila »vendsko slovnico« (Bajzek Lukač 2013, Jesenšek 2013, Šek Mertük 2013). Šlo je za zahtevo Madžarskega izobraževalnega društva Slovenska krajina (Vendvidéki Magyar Közművelődési Egyesület), da morajo madžarski učitelji v Prekmurju, ki niso znali »vendsko«, dobiti o tem neslovenskem jeziku potrebne informacije (Bajzek Lukač 2013: 381–87). Madžarska oblast je med drugo svetovno vojno spodbujala t. i. vendsko teorijo, ki se je v ogrskem delu monarhije razširila v drugi polovici 19. stoletja in je razlagala, da so Prekmurci Neslovenci, slovanizirani Madžari, tj. Vendi, pripadniki neslovenske narodnostne skupine. Pavel je to »igro« sprejel – za črkopis slovnice je izbral ogrico, delo pa je po naročilu naslovil *Vend nyelvtan*, da bi preslepil komisijo in objavil slovnico prekmurskega slovenskega jezika (Jesenšek 2013a). Komisija, njen član je bil tudi vnet zagovornik vendske teorije Šandor Mikola, je Pavla razkrinkala, zato slovnice niso natisnili. V njegovi zapuščini (Pavlova delovna soba v njegovi hiši v Sombotelu) se je ohranil rokopis slovnice in eden izmed treh tipkopisov, v katerega je Pavel dodal še več rokopisnih pripisov (J. Pável 2013). Pavlova hčerka Judith Pável je ta tipkopis podarila Oddelku za slavistiko Univerzitetnega središča Savaria v Sombotelu. Leta 2006 je Károly Gadány, rektor ter pred tem dekan Visoke učiteljske šole v Sombotelu, v prostorih fakultete na Trgu Daiela Berzsenyija v Sombotelu uredil spominsko sobo Avgusta Pavla¹ (Jesenšek, ur. 2017), v kateri je hranjen tudi tipkopis, ki je bil leta 1942 pripravljen za tisk (J. Pável 2013). Po tem izvodu je nastal slovenski prevod slovnice, ki je izšel leta 2013 v knjižni zbirki Zora (vzporedno madžarsko besedilo in slovenski prevod Marije Bajzek Lukač), Greenberg pa ga je dodatno upošteval pri končnem pregledu svojega angleškega prevoda. Z založbo Brill Rodopi se je že junija 2009 pogodbeno dogovarjal za objavo anotiranega prevoda slovnice *Vend nyelvtan* z delovnim naslovom *The Mura- and Raba-River-Valley Slovene Standard Language of 1942 by Avgust Pavel (Vend nyelvtan)*. Uredniki zbirke *Studies in Slavic and General Linguistics* so se strinjali, naj se Pavlova slovnica najprej objavi v angleščini pri založbi Brill Rodopi, nato pa bi dve leti kasneje izšla še konkurenčna madžarsko-slovenska izdaja v mariborski mednarodni knjižni zbirki Zora. Gospa Judith Pável je oktobra 2009 načeloma dovolila objavo in prevod očetovega rokopisa v slovenščino in angleščino, *želega* pa je trijezično izdajo in obdržati avtorske pravice. Angleška različica prevoda je bila konec poletja 2010 v delu, slovenski prevod pa je tudi začel nastajati, zato je postala zanimiva misel, da bi pri založbi Brill Rodopi izšla slovnica v treh jezikih – Pavlovo madžarsko ojezičje v slovenskem (Marija Bajzek Lukač) in angleškem (Marc L. Greenberg) prevodu. Greenberg se je začel pogovarjati z nizozemsko založbo, ali bi financirala in natisnila trijezično slovnico (rezervna možnost je bila, da bi založba Brill financirala angleški del knjige, slovenska stran pa bi pokrila razliko med ceno samoangleške in trijezične izdaje). Pokazalo se je, da bo tak skupni projekt težko izvedljiv, zato je Greenberg predlagal, naj se delo nadaljuje v dveh ločenih projektih:

Though it may yet be that the Slovene edition will occur first, the two editions will be produced independently. My translation is directly from the Hungarian prototypes (there is now a handwritten

¹ Pavlova spominska soba je bila pod nadzorom Marije Kozar Mukič leta 2019 preseljena v osrednjo knjižnico Pedagoškega visokošolskega centra Dániel Berzsenyi (ELTE Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Központ) – stavba na Trgu Daniela Brezsenyija je bila prodana po združitvi sombotelske in budipeštanske univerze. Povezava: <https://4d.rtvsllo.si/arhiv/slovenski-utrinki-oddaja-madzarske-tv/174601852> (RTV SLO, Slovenski utrinki, od 6. do 12. minute).

original and a typescript) and will include pieces that cannot appear quickly in the Slovene edition (because they won't be ready and translated in time). I think they can be seen as independent, albeit collaboratively produced, editions. We can be explicit about this in the introduction. (MLG, B)

Med tem je slovenska stran s pomočjo ministra Boštjana Žekša, ki je bil odgovoren za odnose med RS in avtohtono narodno skupnostjo v sosednjih državah ter med RS in Slovenci po svetu, zagotovila sredstva za prevod Pavlove slovnice v slovenščino in za izdajo vzporednega madžarsko-slovenskega besedila (Jesenšek 2011). Greenberg je to odločitev sporočil urednikom nizozemske založbe in povedal, da slovensko ministrstvo pričakuje prevod slovnice v slovenščino leta 2011, ki je bilo v Sloveniji razglašeno za Pavlovo leto. Predlagal je dopolnitev pogodbe z založbo Brill Rodopi, tako da bi angleški prevod izšel za slovenskim:

the Ministry requires that the Slovene edition of the grammar appear in October of this year for a Pavel event in his village, Cankova/Vashidégkút. Consequently, there is no way to fulfill Rodopi's stipulation of not producing a "competing" edition for two years. This effectively voids my existing contract with Rodopi. My preference by far would be to publish the grammar in SSGL, since it fits perfectly with the series and continues its tradition of publishing Slavic dialect grammars. Would it be possible to publish the book in English despite the existence of the Slovene/Hungarian edition? (MLG, B)

Uredniki zbirke *Studies in Slavic and General Linguistics* (SSGL) so se strinjali z Greenbergovim načrtom, kako nadaljevati projekt in pripraviti angleški prevod za objavo pri založbi Brill Rodopi, čeprav je dvojezična Pavlova slovnica v madžarsko-slovenski izdaji izšla leta 2013 (Jesenšek 2011). Prevajalka Bajzek Lukač je »spretno ter s tehtnimi premisleki razreševala prevajalske zagate« (Učnik 2014: 140), Jesenšek pa je kot »urednik, sicer pa pobudnik in gonilna sila projekta« uspešno uresničil slovenski del projekta ter se dogovoril z Greenbergom, da je »na osnovi temeljitega študija in znanstvenega raziskovanja prekmurščine pripravil tudi angleški prevod slovnice« pri založbi Brill Rodopi (Učnik 2014: 140). Greenberg je tako poskrbel za mednarodno promocijo Pavlovega jezikoslovnega dela in se zavezal, da bomo o Pavlovi slovnici v angleškem prevodu, ki bo sledil dvojezičnemu prvotisku, »v prihodnje govorili oz. slišali ne zgolj v slovensko-madžarskem, temveč tudi v širšem mednarodnem prostoru« (Učnik 2014: 140).

Vend nyelvtan je znanstvena slovnica prekmurskega jezika in čeprav so mnenja o tem različna različna (Bajzek Lukač 1999, Greenberg 1989, 2009, Jesenšek 2003, 2013, V. Novak 1970), je »na podlagi celotnega gradiva in strukture slovnice pa je mogoče z gotovostjo zapisati, da se je Pavel odločil za opis živega prekmurskega jezika, ki se je v tistem času uporabljal v Prekmurju« (Bajzek Lukač 2013: 389):

V celoti gledano je to sinhrona kontrastivna slovnica, ki si pri opisu knjižnega jezika v številnih primerih pomaga s stanjem v prekmurskih govorih, npr. v nekaterih krajih se *gospon* ne sklanja (*goszpon vucsiteli*), v drugih se pravilno sklanjata obe besedi (*goszpona ucsitela*), ali pa: "V ljudskem jeziku se pred *nj* pojavlja tudi predlog *zs*, npr.: *njive je prneszo* (z *njive* je prinesel)". Pogosto najdemo sklicevanje na madžarski jezik: "Madžarščina ima veliko besedic splošnega pomena, kot so *bár-*, *vala-*, *akár/kolti/-né-*, in prav tako ima tudi prekmurščina celo vrsto nepregibnih besedic, ki se lahko povežejo skoraj z vsemi zgoraj naštetimi oziurnimi zaimki, da bi spremenili pomen. Tudi madžarščina rada kopiči nikalnice (nikálnica), (*senki sem = nihče*, *sohasem = nikoli*). V slovnici pa so tudi mesta, ko je avtor med navajanjem narečnih primerov pozabil na svoj prvotni namen, in sicer na standardizacijo prekmurskega jezika. Med primeri namreč navaja vse oblike, ki se uporabljajo, ne pove pa, katera naj se uporablja v knjižnem standardu. Uporabljajo se dve ali tri oblike primernika, npr.: *nizki – níziszi, nizsejsi, nízjsi, grdi – grdejši, grsi, grisi*; pravi tudi, da je znanih petnajst različnih oblik osebnega zaimka *jaz* ipd. (Bajzek Lukač 2013: 389)

Pavel se je pri pisanju slovnice zgledoval po Brezniku (Jesenšek 2013b, 2015), »gotovo pa je uporabljal tudi madžarske slovnice« (Bajzek Lukač 2013: 389), tako da je teoretično nadgradil svojo razpravo o glasoslovju cankovskega govora tudi s sodobnimi jezikoslovnimi pogledi na jezik. Vsebinsko sta Pavlovo slovnico primerno predstavili Ulčnik (2014) in Šek Mertük (2014) ob izidu slovenskega prevoda (A. Pavel 2013).

Angleški prevod je nastajal neodvisno od slovenskega, upoštevajoč Pavlov rokopis in tipokopis. Aprila 2019 je Greenberg napovedal, da je kritična izdaja Pavlove slovnice pripravljena in jo bo najkasneje do 1. junija poslal v tisk založbi Brill Rodopi: »Anotirani angleški prevod ki ga že več kot desetletje pripravljam, bo kmalu izšel v seriji Studies in Slavic and general linguistics pri založbi Brill. Menim, da bo slovnica prišla v prave strokovne roke preko Brilla.« (MLG, MJ) Greenberg je angleški prevod Pavlove slovnice uvedel s študijo, v kateri je predstavil prekmurščino kot (nekoč) različico slovenskega knjižnega jezika in (danes) slovenskega narečja v panonski narečni skupini. Delitev prekmurščine na goričko, ravensko in dolinsko podnarečje je utemeljil s tremi glasoslovnimi inovacijami: (1) Jačanje $j > j$ (zvenečega palatalnega zapornika) pred naglašenim samoglasnikom ali za zvenečim soglasnikom v goričkem in ravenskem podnarečju, npr. *vlaszjé > vlasztjé > vlaszké* 'lasje'. (2) Zaokroženost praslovanskega *a ni več razlikovalna. V goričkem in ravenskem podnarečju je nezaokrožen dolgi odraz, v dolinskem pa nezaokrožen kratki odraz. (3) Postopna slabitev končnega praslovanskega *l > ŋ > ɣ. V goričkem in ravenskem govoru je prišlo do inovacije, npr. *neszo* 'nesel', *teoci* 'teleta'. (Greenberg 2020: 7)

	goričko	ravensko	dolinsko
$j > j$	+	+	–
$v: > a:$	+	+	–
$ŋ > ɣ$	+	±	–

Greenberg je prekmurščino označil za »posebno vrsto slovanščine« zaradi raznovrstne narečne členitve. V skupnem slovanskem prostoru naj bi imela daljne sorodnike na ozemlju današnje osrednje Rusije in osrednje Bolgarije, v panonskem jezikovnem prostoru pa je imela nekatere skupne lastnosti s slovaškimi narečji in neslovansko jezikovno skupnostjo tega področja (Greenberg 2020: 1). Najtesneje je bila povezana s kajkavščino, in sicer z arhaičnimi značilnostmi, saj z njo nima skupnih inovacij (Greenberg 2020: 11). V uvodni razpravi je predstavljen še položaj prekmurščine v (1) okviru slovanske jezikovne skupine, in sicer s pomočjo izbrane strokovne literature (Andersen, Leskien, Schallert, Greenberg, Stang, Krajčović, Vermeer, Grafenauer in Pronk) (Greenberg 2020: 3–4) in (2) južnoslovanskega jezikovnega razvoja – Greenberg (2020: 4–6) na podlagi zaokroženosti praslovanskega *a*-ja dokazuje, da je bila prekmurščina del prvotne skupine slovanskih narečij »severno od Save«.

Greenberg je ohranil Pavlovo zunanjo zgradbo slovnice, ki jo je premišljeno predstavil v osmih poglavjih (1. The people and their language: Dialects/Narod in jezik: Narečja, 2. Phonetics and phonology/Glasoslovje, 3. Punctuation/Ločila, 4. Morphology/Oblikoslovje, 5. Lexicology/Besedoslovje, 6. Semantics/Pomenoslovje, 7. Lexicon/Besedje, 8. Syntax/Skladnja), le-te pa je uredil še v podpoglavja – Glasoslovje je sistemsko razdelil na: 1. Vowels/Samoglasniki, 2. Consonants/Soglasniki, 2.1 *Consonant alternations/Premene soglasnikov*, 3. Syllabification and word-division/Zlog in deljenje besed, 4. Stress/Naglas; Oblikoslovje pa na: 1. Parts of speech and their syntactic roles/Besedne vrste in stavčni členi, 2. Inflection/Pregibanje, 2.1 *Declension/Sklanjanje*, 3. Prepositions and their government/Vezljivost predlogov, 3.1 *Prepositions with the genitive/Predlogi z rodilnikom*, 3.2 *Prepositions with dative/Predlogi z dajalnikom*, 3.3 *Prepositions*

with accusative/Predlogi s tožilnikom, 3.4 Prepositions with locative/Predli z mestnikom, 3.5 Prepositions with instrumental/Predlogi z orodnikom, 3.6 Prepositions with the accusative and locative/Predlogi s tožilnikom in mestnikom, 3.7 Prepositions with the accusative and instrumental/Predlogi s tožilnikom inorodnikom, 3.8 Prepositions with accusative, genitive and instrumental/Predlogi s tožilnikom, roditilnikom in orodnikom, 4. Conjunction/Veznik. Kazalo je odlično razčlenjeno, zato je vsebina slovnice z lahkoto pregledna. Pavlovega oštevilčenja tipkopisa (178 strani) v angleški izdaji slovnice ni, zato pa je Greenberg dosledno naslovil paragrafe (§ 1–§ 455), ki so oblikovalno poudarjeni in označeni, tudi če jih Pavel ni izpostavil z naslovom, npr.: § 121 Declension of *goszpá* ‘mrs.’ / Sklanjatveni vzorec samostalnika *goszpá* ‘gospa’ (enako pri Pavlu), toda tudi z dodatnim naslovom, kadar Pavlov paragraf neposredno (brez naslova) uvaja poved, npr.: (v Pavlovem rokopisu: 122. §. *Skupna imena, ki spadajo v to skupino, se sklanjajo le v ednini* [...]; Greenbergova izboljšana ureditev: § 122 Collective nouns // *Collective nouns in this category are used only in singular* [...]). Taka sistemska rešitev bolj jasno podaja vsebino in v Kazalu omogoča dober razved gradiva glede na razvrstitev v slovnici.

Greenberg je angleški prevod opremil z več na kratko zapisanimi opombami, ki jih je vnesel neposredno v besedilo v oglatem oklepaju in z oznako MLG (Marc L. Greenberg). Gre za (1) splošno pojasnjevalne opombe za neslovenske bralce, npr.: *The upper, or northern, dialect in the north part of the region, in the Raba* [◀MGL▶ *Hu Rába, Sn Raba, German Raab*] *river valley, and around Felsőlendava*; in (2) strokovno jezikoslovne opombe (etimološke, glasoslovne, oblikoslovne, besedotvorne, besedjeslovne in skladenjske), npr.: *p* preceding *t*, e.g., *ptűji* < *tűji* ‘strange, foreign’; *popűjiti*, *odptűji* ‘to alienate’; [◀MGL▶ *ptuj* from *tuj* is result of folk etymology by analogy to the doublet *ptica, tica* ‘bird’ found also elsewhere in Slovene, e.g., in the language of the writings of Janez Svetokriški (1647–1714), from the Vipava Valley in south-west of today’s Slovenia. See Snoj 2006, s.v. *tuj*. Since Prekmurje regularly has the dissimilation *pt* > *ft*, *pč* > *fč*—see &58—*ptuj* is most likely a literary borrowing.] Splošno pojasnjevalne in strokovno jezikoslovne opombe pomembno dopolnjujejo Pavlovo slovnicaško delo. Največ opomb, tudi najbolj obsežnih in jezikoslovno poglobljenih, je v poglavju o glasoslovlju. Greenberg (2000, 2009, 2004, 1993) je izvrsten poznavalec zgodovinskega glasoslovlja, poliglot, ki je del tega znanja pokazal tudi v komentarjih Pavlovega prekmurskega gradiva, ko pojasnjuje in razlaga slovniciška pravila ter tako daje angleškemu prevodu značilnosti zgodovinske slovnice prekmurskega jezika.

Predstavljam nekaj Greenbergovih opomb, ki pomembno dopolnjujejo Pavlovo jezikoslovno misel.

- (1) Pavel (§ 30) je npr. na kratko predstavil vprašanje samoglasniške kolikosti v zaprtih zlogih z nosnikom (zamenjava dolgih in kratkih samoglasnikov). V cankovskem narečju se pričakovani dolgi samoglasniki res skrajšajo (npr. *pid’ën*), vendar pa je Greenberg opozoril, da tega v slovnici ni mogoče posplošiti, ker ni dokazov, da bi pravilo o krajšanju veljalo za celoten prekmurski jezikovni prostor (npr. Beltinci: *pijén*, Porabje: *pigén*).
- (2) Pri vrivanju zapornikov *t* in *d* v soglasniške sklope, npr. *nózdri* < *nozrvi* ‘nosnici’, *osztro* < *oszro* ‘oster’, je Pavel navedel (§ 83), da je prekmurski/slovenski izraz *oset* ‘njivski osat’ prevzet iz madžarščine: *oszat*. Greenberg je to trditev popravil, saj je madžarski izraz *aszat* ‘Canada thistle, Cirsium arvense’ lahko prevzet iz slovanščine; to dokazuje z navedkom iz etimološkega slovarja (Snoj 2016): scs *osътъ* ‘osat’, hrv. *ösat*, rus. *osót*, nar. češ. *oset* ‘osat’ < Psl. **osътъ*, lit. *äšutas* ‘zima, groba konjska dlaka’, let. *ass* ‘oster’, lat. *acus* ‘igla’.
- (3) Pavel je zapisal (§ 126), da se večina naselbinskih imen v Prekmurju končuje na *-ce* in se sklanja po *a*-jevski sklanjatvi, le mestnik ima še prvotno pridevniško končnico *-ih* > *i*, npr.: *Sztrakovce* – *z Sztrakovec*, *Sztrakovcam*, *v Sztrakovci*, *sz Sztrakovcami*. Včasih se mešajo tudi z edninskimi oblikami, npr.: *z Lömarja*, *sz Törniscsa* – *Törniscse je velko*

ali Törniscse szo velke, Törniscsi szo velki ‘Turnišče je veliko’. Pri markih (dolinsko podnarečje) je *Turnišče* moškega spola, prav tako tudi *Beltinci* ipd. Ker končnica *-ih* ni iz privedniške sklanjatve, kot je mislil Pavel, ampak iz mehke moške, je Greenberg Pavlovo informacijo dopolnil z daljšo razlago. Naselbinska imena na *-ci* so zelo pogosta v Prekmurju, Porabju in na splošno v panonskem jezikovnem prostoru (*Andovci, Bakovci, Beltinci, Bodonci, Budinci, Fokovci, Križevci, Mačkovci, Mlajtinci, Odranci, Puconci, Rogaševci*). Stare ženske množinske oblike na *-ce* so ohranjene tudi na Gorenjskem (*Hlebce*), v osrednji Štajerski (*Slovenske Konjice*) in v Prelekiji (*Stoperce*). Kljub temu pa so bile ženske množinske imenovalniške prebivalskoimenske izpeljanke na *-e*, ki jih omenja Pavel, v Prekmurju nadomeščene z moškimi množinskimi oblikami na *-ci*. Greenberg je, sklicujoč se na manjšo raziskavo maja 2020, pojasnil, da naravni govorci prekmurščine, ki so bili rojeni v zadnji četrtini 20. stoletja, ne uporabljajo več oblik na *-ce*. Naselbinska imena na *-e* so znana tudi drugod po Sloveniji, npr. na Gorenjskem (*Mavčiče*) ali v Halozah (*Cirkulane*). Prvotno so bili to samostalniki, ki so se sklanjali po konzontanskem deblu in so zaznamovali kolektivna imena, npr. scs. *slověne* ‘Slovani’, russ. *angličane* ‘Angleži’. Naselbinska imena so nastala iz prvotno množinskih prebivalskih, npr. **cerkьvľane* ‘prebivalci ob cerkvi’ > *Cirkulane*, **goričane* ‘kdor živi na/ pri hribu (*gorice*)’ > *Goričane* (Gorenjska). V neproduktivnem sklanjatvenem vzorcu samostalnikov, ki so nekoč označevali kolektivna imena, je prišlo do raznosnenja in sovпада **ę* z *e* (tj. splošna sprememba v slovenščini, razen v delu Koroške), zato so bile te oblike ponovno razlagane za množinske ženske (Snoj 2009).

- (4) Pavel je zapisal (§ 255), da dvojsinska osebna obrazila izražajo tudi spol, še najbolj dosledno oblike moškega spola. V Zali se namesto splošne ženske oblike *szve sle* ‘sva šli’ uporablja *szvi sli, szvi sle*. Prav tako tudi *sztópivi, csűjevi, szvi meli* ‘stopive’, ‘slišive’, ‘sva imeli’ ipd. Greenberg je tako razlago označil za kratko in jedrnato! Pavlovo teorijo je potrdil, saj je med terenskim delom v Prekmurju konec osemdesetih letih tudi sam ugotovil, da lahko dvojsinska osebna oblika izraža tudi spol, čeprav to za slovenščino in druge slovanske jezike ni značilno, npr. ženski spol dvojine *sztópivi, csűjevi, szvi meli* v nasprotju z moško obliko *sztópiva, csűjeva, szva mela*. Greenberg na terenu ni odkril neujemanja števila in spola tipa *szvi sle*, vendar pa ne izključuje možnosti, da se (je) pojavljal(o).
- (5) Pri brezpriponskih glagolih I. vrste (zobniški razred, osnova se končuje na soglasnik *-t/-d*) je Pavel naštel nekaj glagolov, ki delno ali v celoti prehajajo v druge glagolske vrste (§ 260), npr. *krászti: krádnoti (krádnem)* ‘krasti’, *pászti: pádnoti (pádnem)* ‘pasti’. Greenberg je opazil, da je Pavel pri glagolu *goszti* ‘gosti’, primerjaj *goszli* < *god-szli* (gosli) izpustil sovebno obliko **godniti* (?*godnem*), in dodal, da ni jasno, ali je sploh kdaj obstajala oz. ali še obstaja, saj ni zabeležena niti v prekmurskih slovarjih Franca Novaka (1985), Vilka Novaka (2006) in Mukiča (2005).
- (6) V poglavju o besedju (§ 385) je Greenberg popravil Pavlovo napačno etimologijo glagolske oblike *pelati* ‘peljati’, ki ni prevzeta iz italijanščine (*pigliare*), ampak je izvirno slovanska. Greenberg po Snouju (2016) navaja, da ima izvor v glagolu **pelti* ‘pohiteti’, narečno slovensko *pléti jo* ‘teči, hiteti’. Pavel v istem paragrafu navaja, da je *topor* ‘sekira’ turcizem, Greenberg pa pojasnjuje, da je bolje razlagati slovanski izvor sopomenke za sekiro: **toporь* je izpeljan iz psl **tep-* **tepti* ‘tepti’. Pavel je sledil Miklošičevi in Brücknerjevi razlagi, da gre za prevzeto besedo iz turščine (čeprav ne navaja turškega zglada *tābār*).
- (7) Greenbergova opomba (§ 428) kaže, da je med prevajanjem natančno sledil tipkopisu in popravkom, ki jih je Pavel dodatno vnašal v besedilo. V poglavju o protivnem priredju je Pavel naštel enodelne veznike *a, ali, nego, liki pa, pak, ali pa, ali da, ali ka, nego da, liki da, le, le da, szamo da, szamo ka*; Greenberg je opozoril, da sta v

tipkopisu veznika *leda* in *szamoda* pisana skupaj, kasneje pa je Pavel s svinčnikom med njunima deloma označil razmik (*le da, szamo da*), ker ju je razumel kot večbesedna enodelna veznika.

- (8) Greenberg je v opombi (§ 327) na kratko predstavil Marijin list in Dühovno hrano, ki ju je Pavel navedel kot jezikovni vir. Marijin list je katoliški mesečnik, izhajal je med letoma 1914 in 1941, urejal ga je Jožef Klekl, ki je zagovarja prekmursko jezikovno tradicijo in se boril proti madžarski kulturni nadvladi v Prekmurju; pri predstavitvi Dühovne hrane je prišlo do lapsusa – to ni prekmurski časopis, ki je izhajal v Gradcu, ampak molitvenik katoliškega duhovnika Jožefa Borovnjaka, ki je prvič izšel v Gradcu leta 1868 (ponatisa 1871 in 1892).

Greenberg je s prevodom in kritično izdajo Pavlove slovnice opravil veliko delo. Mednarodni javnosti je predstavil še eno pomembno poglavje iz zgodovine slovenskega slovničarstva, za interesiranim strokovnjakom pa je omogočil, da bodo lahko Pavlovo slovnico brali in raziskovali v globalnem in najbolj razširjenem jeziku znanosti. Gre za veliko promocijo slovenskega jezikoslovja in slovničarstva, hkrati pa tudi za boljšo prepoznavnost Pavlovega jezikoslovnega dela. Slovnica prekmurskega jezika *Vend nyelvtan* v angleškem prevodu Marca L. Greenberga je tako vključena v širši raziskovalni prostor.

VIRI IN LITERATURA

- Marija BAJZEK LUKAČ, 1999: Pavlova Prekmurska slovnica (*Vend nyelvtan*). *Murkov zbornik*. Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Slavistično društvo (Zora, 9). 175–90.
- Marija BAJZEK LUKAČ, 2003: Pável Ágoston levele Jászi Oszkárhoz (Pismo Avgusta Pavla Oszkárju Jásziju). *Vasi Szemle* 1. 44–47.
- Marija BAJZEK LUKAČ, 2013: Od rokopisa do prevoda in objave Pavlove slovnice. *Avgust Pavel: Prekmurska slovenska slovnica. Vend nyelvtan*. Ur. Marko Jesenšek, prev. Marija Bajzek Lukač. Maribor: Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru (Zora, 100). 379–94.
- Marc L. GREENBERG, 2020: Introduction. *Pável, Ágoston: Prekmurje Slovene grammar: Avgust Pavel's Vend nyelvtan (1942)*. Ur. Marc L. Greenberg. Leiden, Boston: Brill Rodopi (Studies in Slavic and general linguistics, 47). 1–12.
- Marc L. GREENBERG, 2009: Prekmurje Grammar as a Source of Slavic Comparative Material. *Slovenski jezik/ Slovene Linguistic Studies* 7. 29–44.
- Marc L. GREENBERG, 2004: The Pannonian Slavic Dialect of the Common Slavic Proto–Language. *Canadian Slavonic Papers XLVI/1–2*. 213–20.
- Marc L. GREENBERG, 2000: *A Historical Phonology of the Slovene Language*. Heidelberg: Universitätsverlag Carl Winter (Historical Phonology of the Slavic Languages, 13).
- Marc L. GREENBERG, 1993: Glasoslovni opis treh prekmurskih govorov in komentar k zgodovinskemu glasoslovju in oblikoslovju prekmurskega narečja. *Slavistična revija* 41/4. 465–87.
- Marc L. GREENBERG, 1990: *A Historical Analysis of the Phonology and Accentuation of the Prekmurje Dialect of Slovene*. PhD dissertation. Ann Arbor: UCLA, UMI.
- Marc L. GREENBERG, 1989: Ágost Pável's Prekmurje Slovene Grammar. *Slavistična revija* 37/1–3. 353–64.
- Marko JESENŠEK, 2003: O jezikoslovnem delu Avgusta Pavla. *Avgust Pavel*. Ur. Zinka Zorko, Miha Pauko. Maribor: Slavistično društvo (Zora, 23). 33–55.
- Marko JESENŠEK, 2011: Zadnji (!) Zaplet pred natisom Pavlove rokopisne slovnice. *Az igaz tanár üzenete: Pável Ágoston születésének 125. évfordulója tiszteletére*. Ur. Károly Gadányi, Marko Jesenšek. Szombathely (Bibliotheca Slavica Savariensis, 12). 69–85.

- Marko JESENŠEK, 2013: *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru (Zora, 90).
- Marko JESENŠEK, 2013a: Pomen Pavlove slovnice za razvoj prekmurskega knjižnega jezika. *Avgust Pavel: Prekmurska slovenska slovnica. Vend nyelvtan*. Ur. Marko Jesenšek, prev. Marija Bajzek Lukač. Maribor: Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru (Zora, 100). 429–71.
- Marko JESENŠEK, 2013b: Skladnja v Pavlovi prekmurski slovnici. *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*. Maribor: Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru (Zora, 90). 153–59.
- Marko JESENŠEK, 2015: Pavlova Prekmurska slovenska slovnica/Vend nyelvtan med Janežič–Sketovo in Breznikovo normo. *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis*. Ur. Mojca Smolej. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete (Obdobja, 34). 327–33.
- Marko JESENŠEK (ur.), 2017: *Avgust Pavel med Slovenci, Madžari in Avstrijci*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru (Zora, 120). 123–46.
- MLG, B = Marc L. Greenberg in založba Brill Rodopi. E-korespondenca (Kp: Marko Jesenšek). MLG, MJ = Marc L. Greenberg, Marko Jesenšek. Zasebna korespondenca.
- Francek MUKIČ, 2005: *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar*. Szombathely: Zveza Slovencev na Madžarskem.
- Franc NOVAK, 1985: *Slovar beltinškega prekmurskega govora*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- Vilko NOVAK, 1970: Življenje in delo Avgusta Pavla. *Razprave 7*. Ljubljana: SAZU (Razred 2, Razred za filološke in literarne vede = Dissertationes. Classis 2, Philologia et litterae). 293–341.
- Vilko NOVAK, 2006: *Slovar stare knjižne prekmurščine*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- PÁVEL, Ágoston 1909: *A vashidegkuti szlovén nyelvjárás hangtana*. Budapest: Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia.
- Avgust PÁVEL, 2013: *Prekmurska slovenska slovnica. Vend nyelvtan*. Ur. Marko Jesenšek, prev. Marija Bajzek Lukač. Maribor: Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru (Zora, 100).
- PÁVEL, Ágoston, 2020: *Prekmurje Slovene grammar: Avgust Pavel's Vend nyelvtan (1942)*. Ur. Marc L. Greenberg. Leiden, Boston: Brill Rodopi (Studies in Slavic and general linguistics, 47).
- PÁVEL, Judith 2013: Zgodovina sto let starega rokopisa. *Avgust Pavel: Prekmurska slovenska slovnica. Vend nyelvtan*. Ur. Marko Jesenšek, prev. Marija Bajzek Lukač. Maribor: Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru (Zora, 100). 395–99.
- Marko SNOJ, 2009: *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Modrijan, Založba ZRC.
- Marko SNOJ, 2016: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Polonca ŠEK MERTÜK, 2013: Marko Jesenšek: Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika. *Slavia Centralis* 6/2. 86–90.
- Polonca ŠEK MERTÜK, 2014: Avgust Pavel: Prekmurska Slovenska Slovnica. Vend Nyelvtan. *Slavia Centralis* 7/1. 95–100.
- Natalija ULČNIK, 2014: Pavlova prekmurska slovnica (Vend nyelvtan, 1942) v sodobni knjižni slovenščini. *Slavistična revija* 62/1. 138–41.

Marko Jesenšek
Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru
marko.jesensek@um.si